

A szerémségi iskolák története

A XIV. században, az akkori dél-magyarországi területeken nagyon gyorsan elszaporodtak a kolostorok. Különösen jelentősek voltak a bencések, a ciszterciták, a ferencesek, majd a domokosok, az ágoston rendiek, a pálosok és a johanniták, de tudunk a görög monostorokról is, ahol igen nagy érdemeket szereztek a műveltség általánosabb elterjesztéséért. A kolostorok és a plébániák mellett működő iskolákban, a hittan mellett gyakorolták az írást, olvasást, számolást és a latin nyelvet.¹

Szerémségben ferences kolostorok voltak: Újlakon, Köben, Zimonyban, Szentdemeterben, Nagyolasziban, Engben és Tadvában. Bencések voltak: Dombón, Köben, Árpatarlóban, Nagyolasziban, Szentdemeterben és Berztében. Görög monostor volt Szentdemeterben. Ciszterciták voltak: Bélakúton, Nagyolaszin. Ágostonrendiek voltak Újlakon és Borón. Johanniták: Köben és Dálban, és domokosok Nagyolasziban.

A középkori Magyarország két leggazdagabb vármegyéje Szerém és Valkó volt. Ebből a két vármegyéből nagyon sok diák tanult a bolognai, páduai, bécsi és prágai egyetemeken.

Az oklevél-források említik a középkori Szerémség vidékét és az ország legvirágzóbb tájai közé sorolták a falvaikkal, mezővárosokkal sűrűn telehintett dombvidéket. A krakkói egyetem anyakönyveiben a környékbeli mezővárosokból érkezett diákok száma az anyagi jólét mellett a szellemi gyarapodás iránti vágyat is érzékeltette. Ennek a kifejezője volt az a tény is, hogy a XV század első évtizedeiben a szerémi Karomcz fiatal papjainak tollából került ki az úgynevezett huszita bibliafordítás.²

A 170 éves török hódoltság, sokban visszavetette Szerémségben az iskolák fejlődését. Ez idő alatt, teljesen kicserélődött a lakosság is. A magyar lakosság majd csak a XIX. század második felében jelenik meg Szerémségben. Az 1868-as magyar-horvát kiegyezéssel Horvátország a Magyar Királyság társországa lett és széleskörű autonómiával rendelke-

---

* Uri Ferenc, nyugalmazott történelemtanár, Újvidék

¹ Dr. Besnyő Miklós: Történetek a középkorból, T.K. Budapest, 1968.

² Varga Domokos: Magyarország virágzása és romlása, Móra K.K. Budapest, 1970.

zett. Gróf Andrassy Gyula kormánya a „Magyar Tengerpartért” (Fiumé és környéke) lemondott egész Szerémségről és Muraközről Horvátország javára. A horvát báni kormány 1868 után az országa területén önállóan rendezte a belügy-, igazságügy- és az oktatásügyi kérdéseket.³

Az 1888-as horvát oktatásügyi törvények szerint csak ott lehetett elemi iskolát nyitni, ahol legalább 40 alkalmas tanulógyerek tartózkodik. Ekkor a következő tantárgyak voltak előírva: horvát nyelv heti két órával, német nyelv 3 órával, míg a többi tantárgyat 2-2 órával tanították.

A MÁV vállalat, először 1890-ben szervezett iskolát magyar nyelven Zimonyban, majd Vinkovcin és Brodon. 1897-ben Dályán is nyitottak MÁV iskolát.

A Julián Egyesület⁴ segítségével 1906-ban MÁV iskola létesült Mitrovicán, Rumán és Indián.

Horvátországban a törvények megengedték, hogy az állami iskolák mellett magániskolákat hozzanak létre falvakban, tanyákon, uradalomokban, gyártelepeken, valamint egyházi iskolákat is alapíthattak.

Szerémségben nem csak katolikus, de református elemi iskolákat is nyitottak. A tanulók kötelezően horvát nyelvet is tanultak. Az 1913/14-es tanévben Szerémségben a Julián Egyesület a következő magyar iskolákat tartotta fenn: 14 római katolikus elemi, 5 MÁV és 6 református, összesen 24 volt a számuk, 51 tanítóval, tanárral és közel 1000 tanulóval.⁵

Új állam jött létre 1918-ban, az SZHSZ Királyság. Az ország - így Szerémségben is - az összes OMM állami és felekezeti iskolát államosították. Szerémségben államosították a Julián Egyesület iskoláit is.

1918 novemberében a következő tanítók maradtak Szerémség területén: Birinyi József, Ürög, Cseh Tivadar Nyékince, Dodek Szidónia, Rednek, Heffer Gyözőné Ürög, Zsomboly Anna Ürög, Hartnágel Mária és Kiss Ilona Nyékince, Fényes Gyuláné Rednek, Haszala Ilona, Kés-márki Gizella és Thály Kálmán Maradék, Károlyi Menyhért Boró-Vukovár, Kirschner Edéné Aladárpuszta, Rüdiger Mátyásné Csákovéc, Sáfrán István és Sáfrán Istvánné Erdővég, Sváb József és Sváb Józsefné Satrincé, Szivák Mária Szentmárton. Mindezek a tanítók, amennyiben

---

³ ibidem.

⁴ A Julián Egyesület elsősorban Szlavóniában és Szerémségben a magyar szórványokban tevékenykedett, iskolák, kultúregyesületek tekintetében.

⁵ Petri Pál: A Julián Egyesület története, Budapest, 1937.

szerb nyelven állami vizsgát tettek, újra alkalmazást nyertek az iskolákban.

A Szerb Királyság 1904-ből származó iskolatörvényét kibővítették és alkalmazták egész Vajdaság területén. Ezután az elemi iskoláztatás négy éves lett.

A jugoszláv állam arra törekedett, hogy a kisebbségi iskolákat csökkentse, ugyanakkor a nemzetiségi tagozatokat is csökkentették. Már az 1920/21-es iskolaévben, a közoktatásügyi miniszteri rendelet azt is kimondja, hogy a magyar iskolákat csak a magyar gyerekek látogathatják. A származást azonban, miniszteri rendelet szerint „névelemzés” alapján állapítják meg. Az apa és az anya szláv hangzású vezetékneve a döntő a beiskolázásnál- így akarták enyhíteni, a sok éves elmagyarosítás következményeit. Ez a létszám megállapításnál is fontos lesz. Ha a magyar gyermekek száma nem érte el a harmincat, az osztályt meg lehetett szüntetni és a magyar gyermekek szerb osztályba lehetett áthelyezni. A „névelemzés” 1927-ben megszűnt!⁶

A következő megszorító intézkedés megtiltja az állami alkalmazottaknak (postás, vasutas stb.), hogy gyermekeiket magyar iskolába járassák. A magyar tanítóképzést nem engedélyezik az egész országban.

Szerémség egész területén csak négyosztályos elemi maradt meg magyar tannyelven.

1945 után a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság minisztériuma szabályozta a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatását. A szórvány-magyarország vidékein négyosztályos iskolák jöttek létre.

Szerémségben: Maradékon, Satrincén, Ürögön, Rumán, Erdővégen, Beocsinban stb. Több helységben Szerémség területén nem volt arra igény, így nem született kezdeményezés, de lehet, hogy nem volt megértés a magyar tagozatok megnyitására.

Szerémségben már 1950-ben komoly pedagógus hiánnyal küszködtek, habár 1945-től Szabadkán megkezdődött a magyar tannyelvű tanítóképzés, majd 1947-től 1952-ig Újvidéken is volt magyar tanítóképzés. Sőt, a közoktatási szervek A, B, C jelzésű tanítótanfolyamokat szerveztek.

A magyar tanítóság helyzete Szerémségben volt a legsúlyosabb, ahol majd 30 évig nem volt magyar tannyelvű tanítás. 1948 tavaszán

---

⁶ Csuka Zoltán: A délvidéki magyarság története, Püski, 1955, Budapest.

Sejpes Ferenc újvidéki tanfelügyelő húzta meg a vészharangot, amikor feltárta a valós helyzetet. Ezért 1948 tavaszán tíz segédtanítót neveztek ki a szerémségi falvakba. Olyanokat, akik nem rendelkeztek sem tapasztalattal, sem elegendő szaktudással. Voltak olyan tanítók, akik nagyon szép eredményeket értek el, de voltak olyanok is, akik nem állták meg a helyüket.

Lagyarakon és Szóton volt legnehezebb a helyzet, ahol a magyar gyerekek már nem ismerték az anyanyelvüket. Szóton, a tanulók olvastak magyarul, de nem értették, hogy mit, a történelmet, földrajzot és a biológiát szerb nyelven tanították, csak a magyar nyelv órákon beszéltek magyarul. Kalmár János tanító, aki nagy tekintélynek örvendett a faluban, mindent megtett, hogy meggyőzze a szülőket: gyerekeik maradjanak a magyar tagozaton.⁷

Hasonló volt a helyzet Lagyarakon is, ahol Miklovics Julianna tanítónő dolgozott. A tanulók itt sem beszéltek anyanyelvüket. A helyzet még nehezebb volt, mivel a kezdő tanítók, minden helységben négy osztatlan tagozattal dolgoztak. A helybeli szerbhorvát iskolaigazgatók nem ismerték a magyar nyelvet, szakmailag semmilyen támogatást nem tudtak nyújtani a tanítóknak, de nem is követelték meg az egyes feladatok elvégzését. Így történhetett meg, például, hogy egyes tanítók nem vezették a haladási naplót, nem volt kidolgozott tanmenetük, de még órarendjük sem! Az igazgatók elhanyagolták a magyar osztályokat. Így történhetett meg, hogy egyes tantermeket éveken át nem meszeltek ki, a padló poros, fölmázolatlan volt. Az évi ellenőrzéseket végző szaktanácsadó tanfelügyelők nem ismerték a magyar nyelvet, így nem is ellenőrizhették, nem segíthették a magyar tanítók munkáját.

A Herkócára kinevezett két tanítónő: Oláh Katalin és Óbori Piroška nem ismerte a szerbhorvát nyelvet, ami miatt nehézségeik voltak.

Nyékincen Bartha Mária tanítónő négy osztállyal dolgozott és igen szép eredményeket ért el. Nagy Teréz tanítónő is négy osztállyal dolgozott és kitartó munkája meg is hozta az eredményét.

Maradékon Csábi Ilona tanítónő négy osztállyal dolgozott és rendkívüli ügyességének köszönve szép eredményeket ért el. A platicsi iskolában Mészáros Rózsa tanítónő dolgozott, igen nehéz körülmények

---

⁷ Dr. Tóth Lajos, Magyar nyelvű oktatás Vajdaságban 1944-től napjainkig, Életjel, Szabadka, 1994.

között (rendetlen tanterem, mellékhelyiségek). Két osztállyal dolgozott, igen lelkiismeretesen, nagy szorgalommal.

Indián, Berger Antal tanító dolgozott négy osztállyal. Munkáját megnehezítette a sok iskolán kívüli megterhelés. Vezetett kórust, zenekart, részt vett a népbizottság munkájában.⁸

Raffai Gábor tanító Platicson dolgozott 1948-1953-ig. Körösi Ilona és Birinyi Antal 1948-ban Ürögön dolgoztak. Szóton Kalmár János után 1952 után Borsós Tamás dolgozott 1955-ig. Így 1952-ben egész Szerémség területén 22 helységben volt magyar tagozat. Horváth Erzsébet 1952-1955-ig dolgozott Csakovecen.

Sejpes Ferenc tanügyi tanácsos 1952-ben Szerémségi körútja folyamán nagyon meg volt elégedve az eredménnyel. Minden helységben a kezdő tanítókat arra kötelezte, hogy egy évig csak a magyar nyelvre tanítsák a tanulókat! Erdővégen 1953-ig Orosz Mária tanítónő dolgozott. Ürögön 1948-1952-ig Radek András és Birinyi Antal dolgozott, majd 1951-től Sipos Ilona is ott dolgozott. Az 1980-as években Ürögön dolgoztak Horváth M. Attila és Loboda Gizella tanítók.

1948-ban Toma János is Maradékra kapott kinevezést. Dobradóban Mókus Károly 1946-1955-ig dolgozott, míg Rumán a Pejačević-féle parasztskolában dolgoztak Varga László és Rózsa Sándor tanítók a magyar gyerekekkel 1952-ig. Oláh Katalin segédtanító 1946-1951 dolgozott Herkócán. Újhelyi Zoltán tanító 1947-1948-ig dolgozott Mitrovicán a magyar osztályokkal.

A magyar tanulók aggasztó létszámcsökkenését Szerémségben 1954/55-ös tanévben mutatták ki. Amíg Bácskában a szülők átlag 20%-a gyermeküket szerbhórvát osztályba írták, addig Szerémségben ez meghaladta az 50%-ot is! Nem mérlegelve, nem is sejtve annak káros következményeit a gyermeke lelki fejlődésében.

Gyakran felmerül a kérdés, milyen hajtóerő készítette a szerémségi magyarokat arra, hogy elhagyják szülőföldjüket? A hatvanas évek második felétől ezrei váltak vendégmunkássá a nyugat-európai országokban.⁹

Szerémségben a magyarság sorvasztása az 1960-as években kezdődött el. Egy 1987/88-as kimutatás szerint, az általános iskolákban a

---

⁸ ibidem.

⁹ ibidem.

magyar diákok a szerb tagozatokon 100%-ban vannak jelen, számok szerint:

Indián	113 magyar tanuló
Rumán	112 magyar tanuló
Ürögön	102 magyar tanuló
<u>Mitrovicán</u>	<u>91 magyar tanuló</u>
Összesen:	418 magyar tanuló

Manapság a magyar nyelvápolás csak Maradékon és Satrincén van jelen.

Egy magyar tanító önfeláldozó munkájáról szeretnék hírt adni. Nyékincén, ahol 60 magyar diák volt tanító nélkül, Raffai Gábor fiatal magyar tanító, aki a szomszéd faluban Platicson tanított, önként vállalkozott arra, hogy minden reggel megtesz öt kilométert és elvégzi a tanítást Nyékincén a négy osztállyal, majd délután ugyanazt megteszi Platicson is. Ez a munka egész évben így folyt. Az országút sáros-poros volt, télen alig járható!

A magyar tanítók helyzete az eldugott szerémségi falvakban, mint például Satrinca, Dobradó, Herkóca, Szót stb. igen nehéz volt. Legtöbb településen még nem létezett villanyvilágítás, távol estek a városoktól, rosszak voltak a közlekedési viszonyok. Minden szórakozást, kultúréletet nélkülöztek. Könyvtár, mozi, színház nem volt, a magyar könyveket alig lehetett megvásárolni, az utazás drága és fáradságos volt.

A magyar tanulók részére, a tanítók készítették el a szemléltető eszközöket, ha kellett térképet, ha kellett rajzokat, táblázatokat, sőt, ha kellett, az **ÁBÉCÉS** könyvet is - mint Raffai Gábor tette Platicson! A szülők otthon egyáltalán nem rendelkeztek magyar könyvekkel.

Erdővégen nagy gondja volt Zóni István tanítónak, mert egyes tanulók, bár magyarok voltak, nem tudtak magyarul.

Lagyarakon (Mitrovica mellett) volt a legrosszabb a helyzet. Ilyen nevű tanulók voltak az osztályban: Facsar Vera, Mikus Teréz, Kovács István, Kis András, Hajdu István stb., akik egyáltalán nem tudtak magyarul, habár a szülők megkövetelték, hogy a gyerekek magyar osztályba járjanak. Biber Ilona tanítónő úgy oldotta meg a helyzetet, hogy a tananyagot mindig két nyelven mondta el: előbb magyarul, majd szerbül

is. Biber tanítónő is osztatlan tagozattal dolgozott, tankönyvek nélkül, csak az újvidéki Pionírújságot¹⁰ olvasták!

Radek András tanító Ürögön dolgozott a magyar osztályokkal. Nála az iskolalátogatás 100 százalékos volt. A tanulói szerették, rajongtak érte. A szülők egyszerűen nem tudták otthon tartani munkára a gyerekeiket, mert azok elszöktek hazulról az iskolába!

---

¹⁰ A mostani Jó Pajtás gyermekújság elődje.